

REMINISCENCIJE NA DOKTORA EMANUELA LUXARDA (1848.–1905.) I OBITELJ MIHE KLAJČA (1829.–1896.)

REMINISCENCE OF DR. EMANUEL LUXARDO (1848–1905)
AND THE FAMILY OF MIHO KLAJČ (1829–1896)

Ivo Marinović*

SUMMARY

This article is a reminiscence of four distinctive public figures who were related by family and who played key roles in the development of public health in Dalmatia in the second half of the 19th and the beginning of the 20th century.

Dr Emanuel Luxardo (1848-1905) was a prominent physician and an able manager of the Dubrovnik and Zadar hospitals. In spite of his Italian origin, he championed the Croatian national reformation in Dalmatia. His father-in-law Miho Klaić (1829-1896), as one of the most prominent Dalmatian politicians and champions of the national reformation movement, greatly contributed to the building of new hospitals in Zadar (1882), Šibenik (1883), and Dubrovnik (1888). The older of his two sons, Petar (1862-1910) was a lawyer and very active in the Dalmatian parliament, while the younger son Ljubo (1871-?) was a successful surgeon in Zadar and Split.

Key words: *history of medicine, 19th century, 20th century, Emanuel Luxardo, Miho Klaić, Petar Klaić, Ljubo Klaić, Dalmatia, Croatia*

Cilj je prikaza ukratko podsjetiti na djelovanje četiriju rodbinski povezanih osoba koje su svojim djelovanjem ostavile trag u javnom životu, a posebno u razvoju zdravstva u Dalmaciji u drugoj polovici XIX. i početkom XX. stoljeća. To su: dr. Emanuel Luxardo, njegov tast Miho Klaić i Luxardovi zetovi Petar i Ljubo Klaić.

* Ivo Marinović, umirovljeni profesor ortopedije Medicinskog fakulteta u Sveučilišta u Splitu.
Adresa: Prof. dr. sc. Ivo Marinović, HR – 20218 Pločice/ Dubrovnik.

Iz prikupljenog arhivskoga materijala te na osnovi još uvijek živih sjećanja sačuvanih diljem Dalmacije, u ovoj prigodi bit će prikazani samo osnovni biografski podaci i dan kratak osvrt na osobni doprinos izabranih.

Dr. Emanuel Luxardo
(1848. – 1905.)

Dr. Emanuel Luxardo, doktor medicine, kirurgije i prava, rođen je 8. rujna 1848. u Zadru, od oca Emanuela i majke Caroline Degiovanni. Obitelj je doselila iz Trsta. Tijekom studija medicine u Padovi istaknuo se svojim talentom i marljivošću pa je postao asistent na anatomiji Medicinskog fakulteta. Tu je došla do izražaja njegova umjetnička i majstorska ruka kojom je izrađivao anatomske preparate i mulaže, a o njegovim radovima pohvalno se izrazio i veliki patolog Virchow [1]. Govornički dar i umjetnička ruka u anatomske radnjama bila su dva rijetka svojstva kojima se na sveučilištu mogla napraviti lijepa karijera. No ljubav prema domovini nagnala ga je da se vrati kući.

Po mnogočemu je bio uzorita osoba, a to se može čitati iz njegove biografije u kojoj, između ostalog, piše: “Imao je izvanrednu lakoću i kitan način u obrazlaganju svojih mnijenja i među liječnicima pri konzultacijama i pred sudom prigodom kakvih rasprava. Bio je pravnik, kirurg, internist, porodničar i okulista.” Kao praktičar i liječnik odlikovao se opsežnim znanjem i finim postupanjem [2].

U obavljanju svojega zvanja nije razlikovao bogata od siromaha. Samoprijegorno je sve radio.

Iako dijete talijanskog odgoja, shvaćao je zamašnost narodnog prepoda i pomagao hrvatsku narodnu stvar. Bijaše do smrti jedan od revnih članova Hrvatske čitaonice. Na svim je izborima uvijek davao svoj glas hrvatskim strankama.

Od početka studenoga 1880. bio je postavljen za liječnika prvenca (primarijusa) bolnice u Dubrovniku. List *Slovinac* br. 22/1880. o tom je

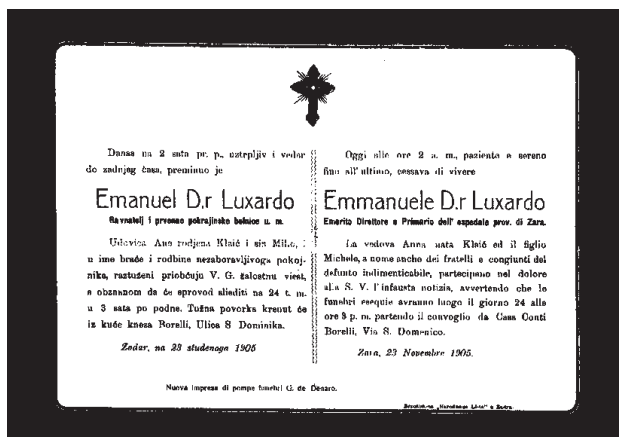
novom liječniku obavijestio građanstvo ovim riječima: “U Dubrovnik ga je pretekao lijep glas koji je o njemu još u Zadru pukao: Dobro nam došao!”

Nakon smrti dr. Ivana Augustina Kaznačića (13. veljače 1883.), dr. Luxardo je postavljen za ravnatelja dubrovačke bolnice te je na toj dužnosti u Dubrovniku ostao do 1888., a do 1892. je bio liječnik prvenac (primarius i šef) novootvorene bolnice u Zadru. Uz to je bio predsjednik zadarskog Liječničkog društva i član Zemaljskoga zdravstvenog vijeća. Istaknuo se i u proučavanju malarije i tuberkuloze [3], a objavio je i tri rasprave – o vađenju stranih tijela [4], o terapijskoj primjeni jodoforma [5] i o toplomjeru [6].

Ovdje nam je posebno zanimljiva osmrtnica koja je tiskana u Zadru u povodu smrti doktora E. Luxarda na sam dan njegove smrti, tj. 23. studenoga 1905. godine.

Iz nje saznajemo više pojedinosti. To je rijedak primjer osmrtnice koja je tiskana na dva jezika (hrvatskom i talijanskom), ali tekst je prvotno bio hrvatski. Dr. E. Luxardo je po narodnosti bio Talijan i talijanski jezik mu je bio materinski. Uz to, u ono je doba u Zadru još bilo puno obitelji talijanskog podrijetla ili obitelji koje su se pretežno služile talijanskim jezikom.

U osmrtnici stoji da je preminuo u dva sata prije ponoći, znači noću, ali “strpljiv i vedar do zadnjega časa” ravnatelj i prvenac pokrajinske bolnice u.m. (*Emerito Direttore e Primario dell'ospedale prov. Di Zara*). Kao ožalošće-

Osmrtnica dr. Emanuelu Luxardu u povodu smrti 23. studenoga 1905.

Obituary of Dr Emanuel Luxardo on his death of 23 November 1905

ni u osmrtnici se navode: “Udovica Ana rođena Klaić i sin Miho, i u ime braće i rodbine nezaboravljenoga pokojnika”...[7].

Valja spomenuti da je udovica dr. Luxarda, Ana rođena Klaić, bila kći istaknutog domoljuba i političara – narodnjaka Mihe Klaića i majke Marije rođene Baša iz Splita.

Miho Klaić
(1829. – 1896.)

Miho Klaić (1829.–1896.) bio je liberal, umjerenjak, oportunist, revolucionar i hrvatski narodnjak. Ukupnom svojom djelatnošću pridonio je velikim uspjesima hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji. Uz stanovitu slobodu moglo bi se kazati da se njegov život podudara s jednom fazom hrvatske povijesti, osobito u Dalmaciji gdje je uz Pavlinovića ostavio snažan i trajan biljeg.

Kao posebno važno valja podsjetiti da su osamdesetih godina XIX. stoljeća u Dalmaciji izgrađene tri velike i moderne bolnice – u Zadru 1882., u Šibeniku 1883. i u Dubrovniku 1888. godine. Jedan od najzaslužnijih u tome bio je upravo dr. Miho Klaić. Govoreći

u Dalmatinskom saboru, u sklopu rasprava o odobrenju računa izgradnje, među ostalim je rekao: “Dubrovnik je doista dobio veličanstvenu zgradu i dostojnu bolnicu. Što se tiče mene kao Dubrovčanina izjavljujem da će mi biti najljepšom uspomenom i da ću se sjećati s nekim ponosom kad sam bio u Zemaljskom odboru, da sam imao mogućnosti i mojim slabim silama doprinijeti da se moj rođeni grad obogati i ukrasivom lijepom zgradom” [8].

Uz kći Anu, Klaićevi su imali i dva sina – Petra i Ljubu.

Dr. Pero Klaić (Zadar, 1862. – Beč, 1910.) bio je odvjetnik, a pravo je završio u Zagrebu i Beču gdje je i doktorirao. Nakon očeve smrti (1896.) bio je zastupnik u kuriji vanjskih općina u Dalmatinskom saboru [9-10].

Dr. Ljubo Klaić (Zadar, 1871. – Split, ?). Kao kuriozitet navodimo da mu je na krštenju kum bio očevo prijatelj i politički istomišljenik biskup Josip Juraj Strossmayer. Gimnaziju i veliku maturu završio je u Zadru školske godine 1889./90. Nakon toga odlazi u Beč na studij medicine koji će nastaviti i završiti na malo neuobičajen način.

Prema dostupnim podacima na bečkome Medicinskom fakultetu bio je upisan u zimskom semestru 1889./90. i studirao je do ljetnog semestra 1896. kao redovni slušatelj. U ljetnom semestru 1894. i 1894. nije bio upisan, ali je vidljivo da nije studirao drugdje jer je u sljedećem zimskom semestru (1895./96.) pri upisu potvrdio da je Bečko sveučilište bilo posljednje prethodno učilište koje je pohađao. Nakon toga je proteklo dvanaest godina pa je tek 1908. pristupio prvom Rigorozumu. U našoj dokumentaciji ne postoji objašnjenje tom kašnjenju, a niti informacija o nekim drugim aktivnostima. No nakon toga se je očito požurio te je do 21. srpnja 1910. položio sve ispite i bio promaknut u doktora medicine [11].

Od 1910. do 1915. radio je u zadarskoj bolnici kao liječnik i kirurg te liječnik-pomoćnik (sekundarac). U Prvome svjetskom ratu tri je godine služio u Vojnoj bolnici u Trebinju. Između dvaju svjetskih ratova djelovao je u Splitu gdje se 1921. zaposlio kao stalni liječnik u Oblasnoj bolnici. U toj bolnici, koja će do 1945. nekoliko puta mijenjati ime, među inim specijalistima, uz dr. Klaića, djeluju dr. Slaven Vidović, dr. Ljubo Vučetić, dr. Edo Gulat, dr. Ante Starčević, a šef im je bio kirurg dr. Jakša Račić [12]. Dr. Klaića pratimo u Splitu pouzdano do 1934. kada se njegovo ime navodi na 53. stranici u Privrednom adresaru. Kasniji podaci nisu pouzdani, trag mu se gubi pa ni nakon višegodišnjeg traženja autor ovog prikaza nije uspio saznati ni mjesto ni datum smrti dr. Ljube Klaića.

UMJESTO EPILOGA

Prikupivši brojne relevantne arhivske i bibliografske podatke, autor je ostao ugodno iznenađen obiljem sačuvanih pisanih tragova i pozitivnih sjećanja na dr. Luxarda i obitelj Mihe Klaića. No sumirajući skupljeno, na vidjelo je izašla i spoznaja da autor nije uspio pronaći sve tražene podatke pa su stoga na nekoliko pitanja, poglavito ona vezana uz dr. Ljubu Klaića, izostali puni odgovori. Stoga ostaje nada da će neke od apostrofiranih biografskih praznina i nejasnoća poslužiti kao poticaj za daljnja istraživanja.

LITERATURA

1. Anonimno. Slovinac, br. 22/1880
2. Anonimno. Narodni list, br. 88/1880
3. Škarica M. Zadarski liječnici. Radovi Instituta JAZU u Zad, sv. II., Zagreb: JAZU, 1955., str. 141-68.

4. Luxardo E. Metodo lento ipodermico per espellere anzichèstrarre taluni corpi stranieri. Milano: Leonardo Vellardi, 1891.
5. Luxardo E. La terapia iodoformica. Milano: Leonardo Vellardi, 1894.
6. Luxardo E. Il termometro medico massimale. Imola: Paolo Galetti, 1905.
7. Anonimno. Narodni list, br. 93/1905.
8. Marinović I. Liječnici dubrovačke bolnice (1840 – 1940). Zagreb: Medicinska naklada, 2006., str. 32. – 5.
9. Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925 – 1925. Zagreb: Odbor za izdanje knjige “Zaslužni i znameniti Hrvati 925–1925.”, 1925., str. 133.
10. Perić I. Dalmatinski sabor. Zadar: Centar JUZU u Zadru, 1978., str. 223.–8.
11. Dopis iz Arhiva Bečkog sveučilišta od 15. svibnja 2007. (Archiv der Universität Wien, UAZL-2007-0358) iz kojega se vidi tijek studija dr. Ljube na Medicinskom fakultetu u Beču, godina upisa, godina diplomiranja i tijek polaganja rigoroznih ispita.
12. Kečkemet D. 190 godina splitske bolnice. Split, 1984., str. 31.–2.

SAŽETAK

U prikazu se podsjeća na četiri rodbinski povezane osobe koje su ostavile vidan trag u javnom životu te posebno u razvoju zdravstva u Dalmaciji u drugoj polovici XIX. i početkom XX. stoljeća.

Dr. Emanuel Luxardo (1848.–1905.) bio je istaknuti liječnik i uspješni ravnatelj bolnica u Dubrovniku i Zadru te premda Talijan podrijetlom, gorljiv zagovornik narodnog preporoda u Dalmaciji. Njegov tast Miho Klaić (1829.–1896.) kao jedan od najistaknutijih političara i pionira za narodni preporod u Dalmaciji, jedan je od najzaslužnijih za izgradnju novih modernih bolnica u Zadru (1882.), Šibeniku (1883.) i Dubrovniku (1888.). Od njegova dva sina, stariji Petar (1862.–1910.) kao odvjetnik bio je vrlo aktivan u Dalmatinskom saboru, a mlađi Ljubo (1871.–?) uspješno je djelovao kao kirurg u Zadru i Splitu.

Ključne riječi: *povijest medicine, XIX. i XX. stoljeće, Emanuel Luxardo, Miho Klaić, Petar Klaić, Ljubo Klaić, Dalmacija, Hrvatska*